

Lang zal ik lekker leven

Peter Kanne bij Meulenhoff:

Gedoogdemocratie
Lang zal ik lekker leven

Peter Kanne

Lang zal ik lekker leven

De genotzuchtige Nederlander:

van ik-verslaving

naar wij-gevoel

MEULENHOFF

ISBN 978-90-8968-362-5

ISBN 978-94-0232-689-5 (e-book)

ISBN 978-90-4921-039-7 (audio)

NUR 320

Omslagontwerp: Rouwhorst + Van Roon

Auteursfoto: © Thijs Bartels

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2026 Peter Kanne en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Er is nog zomer en genoeg
wat zou het loodzwaar
tillen zijn wat een gezwoeg
als iedereen niet iedereen
terwille was als iedereen
niet iedereen
op handen droeg.

Judith Herzberg

Genot is de belangrijkste inzet in de politieke strijd
van het hedendaagse fascisme: het gaat erom de eigen
levensstijl, de excessieve consumptie en de witte
en mannelijke dominantie ongestoord te kunnen
voortzetten.

Thijs Lijster, 'Ideologie van het ongebreidelde
verlangen', *De Groene Amsterdammer* 22 mei 2025
jrg. 149. nr. 21

Inhoud

Voorwoord	11
Welvaartshypochonders	11
Handelen!	13
Dit boek	15
1 De welvarende Nederlander	19
De meeste Nederlanders hebben het goed	19
Maar de ongelijkheid neemt toe	24
Meritocratie: de mythe van verdienste	26
Kansarmen, kansrijken, onzekerheid en grip	29
Toch moeten we het zelf verdienen	32
2 De individualistische Nederlander	33
Geluk hangt af van verbinding	33
Een zekere mate van individualisme is nodig	34
Verzuiling en ontzuiling	36
Vermenigvuldigt u	41
We genieten ons een ongeluk	48
Doorschietend individualisme	55
3 De hardwerkende Nederlander	63
De softe Europeaan	63
Economie loopt tegen grenzen aan	64

	Nog harder werken?	66
	Deeltijdklem	68
	Discriminatie demotiveert	70
	Privé belangrijker dan werk	72
	Nieuwe Deltawerken	75
4	De communicerende Nederlander	81
	Het nieuws vindt mij	81
	Bijl aan de wortel van de democratie	84
	Maken sociale media ons mentaal ziek?	88
	Gewoon communiceren is ook best lastig	93
	Draagt AI bij aan autonoom, creatief denkwerk? Of juist niet?	98
5	De gezonde Nederlander	111
	Hoe gezond zijn we?	111
	Het systeem maakt ons ziek	112
	Hoe ver gaat keuzevrijheid?	116
	Collectief of individueel aanpakken?	120
	De jeugd heeft het zwaar	121
	Werkgever: bescherm die (jonge) werknemer	124
6	De duurzame Nederlander	127
	'Ramp bedreigt wereld'	127
	Nederlanders in staat van klimaatverlamming	129
	Prikkels, comfort en een systeem dat het zinloos maakt	132
	Eerlijk speelveld	134
	Overheid moet verlamming doorbreken. Of toch liever niet?	138
	Bedrijven zwakken klimaatdoelen af	139
	We moeten het (ook) zelf doen	142
7	De democratische Nederlander	147
	Democratisch burgerschap	147
	De passieve Nederlander	149
	En ons massale vrijwilligerswerk dan?	154
	De staat van de democratie	157
	Is Nederland een hoog- of laagvertrouwenland?	158

Verval van democratisch ethos	167
Goed vóór de oorlog	175
8 De weerbare Nederlander	187
We verweken waar we bij staan	187
Wie zijn verantwoordelijk?	189
Weerbaarheid Nederlander houdt niet over	191
Austerlitz wacht niet op de gemeente	193
De overheid moet faciliteren	195
Memo-Palmen	197
Ad Bos, een eenzame strijder tegen het systeem	200
Ethisch leiderschap en een veilige cultuur	202
Solidariteit of wederkerigheid; verzorgings- of vangnetstaat?	205
Bij oorlog moet de hele samenleving meedoen	209
Zelfbewuste elite gezocht	211
Een actievere rol voor de wetenschap	218
Leiderschap in verschillende rollen	220
Grote en kleine helden	223
Heldhaftige ouders	225
Wat bedrijven kunnen doen	227
De CEO-activist	229
Familiebedrijf AFAS wil vooral liefde verspreiden	232
Herman en de duurzame doelen van een Nederlandse bank	234
Nawoord	237
Literatuur- en bronnenlijst	241
Dankwoord	255
Register	259

Voorwoord

Welvaartshypochonders

Ik weet het, de ellende spoelt over ons heen. Oorlog in Oekraïne, Gaza, Iran, Soedan, Jemen. Misschien binnenkort dichterbij huis? De aarde warmt op door toedoen van de mens met als gevolg: grote droogte, bosbranden, smeltende gletsjers, stijgende zeespiegel, extreem weer, overstromingen. De democratie wordt wereldwijd op de proef gesteld. De grootste democratie ter wereld, de Verenigde Staten, dreigt een autocratie te worden. Big tech heeft ons in z'n klauwen, met gevaar voor onze privacy, mentale gezondheid en nachtrust, want het is o zo moeilijk dat mobieltje weg te leggen. De rijken worden rijker – er dreigt een kleine groep megarijken te ontstaan – en degenen die weinig bezitten, hebben het nakijken. De grote, wereldwijde uitdagingen zijn aanzienlijk. Het valt niet te ontkennen.

Toch is het goed oog te houden voor het positieve. De grote historische en internationale lijnen laten vooral verbetering zien. De afgelopen anderhalve eeuw groeide in de westerse wereld de welvaart fors, de gezondheidszorg en hygiëne werden beduidend beter. Wereldwijd nam de extreme armoede af. Er was veel minder kindersterfte en de levensverwachting nam toe. Het opleidingsniveau steeg flink, met meer gelijke kansen als gevolg.

In Nederland hebben we het niet slecht. Sterker nog: we heb-

ben het bovengemiddeld goed! De democratie waarin we leven, is geen systeem dat ons besodemietert – al zijn er voorbeelden waarin dat wel gebeurt – het is in de basis een goed functionerend stelsel van instituties en processen. Met een rechtsstaat en vrijheden waar menig wereldburger jaloers op mag zijn (en vaak ook is). Ons overheidsapparaat, onze gezondheidszorg, infrastructuur, scholen, wetenschap, de manier waarop we ons belastinggeld verdelen met als uitgangspunt dat de sterken meer bijdragen dan de minder sterken zodat iedereen mee kan komen – het zijn verworvenheden waar we trots op mogen zijn.

Maar zijn we trots? Nee! We somberen wat af. Het gaat de verkeerde kant op met Nederland! De Nederlandse democratie functioneert niet. De overheid is niet te vertrouwen. Weg met ons!

Moeten we onszelf niet eens tot de orde roepen?

Wij, Nederlanders, staan bovenaan in alle belangrijke internationale lijstjes, of het nu gaat om geluk, welvaart, gezondheid, levensverwachting, veiligheid, toegang tot onderwijs of internet. En onderaan in de negatieve lijstjes: misdaad en corruptie. We staan ook vaak in de top vijf als het gaat om verwachtingen voor de nabije toekomst: meer dan de meeste volken verwachten we dat we onze welvaart binnenkort verliezen. Dat het met onze samenleving de verkeerde kant op gaat. Ook al laten cijfers over economie of koopkrachtontwikkeling zien dat het goed gaat. Nederlanders zijn, zou je kunnen zeggen, welvaartshypochonders. Zelfs als de dokter bevestigt: kerngezond! willen we een medicijn. De diagnose ‘gezond’ lucht ons niet op, integendeel, ze frustreert ons. We voelen ons niet serieus genomen.

Het zou mooi zijn als we ons iets minder overgaven aan gesomber en gemopper en beginnen met die verworvenheden te koesteren en te verdedigen. Wat niet wil zeggen dat er geen verbeteringen mogelijk zijn en er geen grote uitdagingen en bedreigingen op ons afkomen. Laten we het daarover hebben, niet over het beetje onrecht dat ons wellicht aangedaan wordt, de paar tientjes minder koopkracht die de inflatie ons kost, de mogelijkheid dat de komst van een azc ons geluk bedreigt. De alledaagse ergernissen zitten ons zo in de weg dat we de grote, wezenlijke kansen

en bedreigingen niet zien. Met als gevolg dat we onze energie op de verkeerde zaken en mensen richten, mensen zoals wijzelf, die misschien net een beetje anders denken. Zelfs als ze, bij nadere beschouwing, dezelfde waarden belangrijk vinden: liefde, vrijheid, gelijkwaardigheid, respect, oprechtheid, veiligheid, verantwoordelijkheid en een beetje rekening houden met elkaar. Het zijn waarden die bijna iedereen nastreeft, alleen zien we verschillende wegen om ze te realiseren. We moeten eens ophouden elkaar dom, deugers of drammers te noemen. We zijn niet dom (de meeste Nederlanders niet) en er is niks mis met willen deugen (wat is dit voor merkwaardig scheldwoord?). Drammen is irritant. Ik geef het toe, mij treft dat verwijt ook weleens. Drammen, op een hinderlijke manier blijven aandringen of zeuren, moeten we niet willen. Maar we moeten wel met elkaar praten. Er wordt vaak gezegd dat we alleen nog binnen onze eigen bubbel leven en (te) weinig in contact komen met mensen die anders zijn of denken dan wijzelf. Dat is waar en jammer. Maar zelfs binnen die eigen bubbel praten we onvoldoende met elkaar.

Handelen!

We mogen onszelf en elkaar best iets meer kritische vragen stellen. Hoe ga ik om met mijn burens? Groet ik ze? Bied ik weleens hulp aan? Vraag ik weleens om hulp? Hoe ga ik om met mijn vrienden? Mijn collega's? Heb ik eigenlijk weleens een echt gesprek met mensen van buiten mijn bubbel? Vraag ik weleens: hoe gaat het met je? Zeg ik weleens: zou je dat nu wel doen? Is dat wel goed voor je? Is dat wel zo goed voor het land, de wereld? Wat zeg ik tegen mijn kinderen? Ga je gang? Of zet iets in gang? (Jezelf bijvoorbeeld.)

Waarom is het zo moeilijk om dit soort vragen aan elkaar te stellen zonder belerend, drammerig of verwijtend te zijn? Of zo over te komen. Waarom is het morele appel bijna volledig uit ons publieke, geseculariseerde domein verdwenen?

Want een moreel appel aan onszelf, elkaar, onze politieke leiders en de bedrijven waar we onze spullen kopen of waardoor we ons in de luren laten leggen, is nodig. We kunnen naar de grote

problemen kijken als naar een onweersbui: waait wel over. Maar het waait niet over. Niet als we niet zelf in het geweer komen.

‘Wanneer sta je aan de goede kant van de geschiedenis?’ vraagt Rutger Bregman in *Morele ambitie*, een boek waarin hij mensen oproept zich te wijden aan het oplossen van de grote wereldproblemen. In plaats van te gaan voor een dik salaris, een deftige titel of de *corner office*.

Een goede vraag, maar voor de meesten waarschijnlijk ook een te grote vraag. De voorbeelden die hij geeft, betreffen mensen die hun leven volledig omgooien voor de goede zaak: een witte succesvolle student die z’n leven wijdt aan de afschaffing van de slavernij, een eenvoudige Drent die in de Tweede Wereldoorlog tientallen Joden helpt onderduiken (en zodoende redt), een manager van een mediabedrijf die meer dan 100.000 malariapatiënten helpt door het verstrekken van geïmpregneerde muskietennetten. Zonder uitzondering inspirerende voorbeelden. Het zijn niets minder dan helden.

Niet iedereen kan een held zijn, maar een tikje minder zelfzuchtig en iets heldhafter mag het wel. Met de grote onweerswolken die op ons afkomen, wordt enige moed van ons allen gevraagd.

De Duits-Amerikaanse filosoof Hannah Arendt heeft het in dit verband over *handelen* als de hoogste basisactiviteit van de mens. Arendt ziet handelen als de overtreffende trap van arbeiden en werken. In het Engels: *labor-work-action*. In het Italiaans – nog beeldender – *lavorare-facere-agere*.

Ageren!

Dat is wel het minste wat je van een volwaardig mens mag vragen. Handelen of handelend optreden in tegenstelling tot vluchten of wegstijgen. Het kwaad wordt niet (alleen) veroorzaakt door monsters, stelt Arendt, gedachteloze sukkels veroorzaken (en veroorzakten) veel ellende. Het tegenovergestelde van goedheid is doorgaans niet slechtheid, maar onverschilligheid.

Om iets wat ‘slecht’ of ongewenst is tegen te gaan of te voorkomen, is het soms nodig te handelen: er kan een interventie nodig zijn om ‘ketens van oorzaken en gevolgen in gang te zetten

of juist te stoppen’, zoals Erik Pool, programmadirecteur Dialoog & Ethiek bij de rijksoverheid, Arendt ‘vertaalt’. Handelen is volgens hem ‘een risicovolle activiteit omdat we nooit precies kunnen weten wat het gevolg ervan zal zijn, wie erop reageert en op welke manier, wat erdoor in gang wordt gezet en waar dat allemaal toe kan leiden’. Het kan consequenties voor jezelf hebben, gewenste en ongewenste.

Maar je wilt toch geen onverschillige handlanger van het kwaad zijn?

Dit boek

In dit boek laat ik aan de hand van objectieve cijfers, opinie- en wetenschappelijk onderzoek zien wat de Nederlander doet, en vooral ook wat hij niet doet. Het vaste patroon: het systeem – de markt, big tech, een weifelende overheid, onze niet-aflatende behoefte aan prikkels – houdt ons in een houdgreep en houdt daarmee consumentisme en genotzucht in stand. Maar wij consumenten, burgers, kiezers laten het ons erg makkelijk aanleunen. En dat is riskant, want het gaat door de bank genomen weliswaar goed met ons, maar er komen grote uitdagingen op ons af. En met ons doorgeschoten individualisme en het lekkere leven waar we ons in onderdompelen, zorgen we er onvoldoende voor dat we weerbaar zijn als die uitdagingen zich aandienen.

Weerbaar is iemand die adequaat kan reageren op bedreigingen als agressie, financiële tegenspoed, een naaste die wegvalt, een natuurramp, pandemie, oorlog of andere uitdagingen.

De vraag die ik in dit boek probeer te beantwoorden, is dan ook: wat is ervoor nodig om ons minder te laten verleiden door externe prikkels en genot en ons weerbaarder te maken voor de grote uitdagingen die op ons afkomen? Voor een belangrijk deel ligt het antwoord in het collectief, de gemeenschap. In contact met elkaar bouwen we meer weerbaarheid op dan alleen. Maar het zijn individuen die dat collectief met elkaar moeten vormen. Dus dan wordt de vraag: hoe kunnen wij zelf meer toevoegen aan de samenleving waarin we leven? En secundair daaraan: wat moeten overheid en bedrijfsleven doen? Secundair, want de

overheid dat zijn we zelf. En voor de bedrijven geldt: zonder ons koopgedrag geen bedrijven. Dus we hebben best macht.

In zeven hoofdstukken behandel ik de domeinen – de economie, de arbeidsmarkt, de manier waarop we communiceren, onze fysieke en mentale gezondheid, het klimaat en onze democratie – waarin onze weerbaarheid ondermijnd wordt of waarin onze individuele geneugten de (collectieve) weerbaarheid ondermijnen.

In het eerste hoofdstuk, over de welvarende Nederlander, zien we dat het ons behoorlijk goed gaat, zeker als we onze rijkdom vergelijken met die in de rest van de wereld. Maar we zien ook dat deze welvaart onder druk staat. Dat de Nederlander in vergelijking met de rest van de wereld zeer individualistisch en hedonistisch is ingesteld, lezen we in het tweede hoofdstuk. Individualisme is op zich niet slecht, maar wel als het doorschiet in egoïsme, genotzucht of hufterig gedrag. In hoofdstuk 3 komt de hardwerkende Nederlander aan bod. Werkt hij echt zo hard of kan er nog een tandje bij? Een goed draaiende economie is nodig voor een vitale, weerbare samenleving. Hoe kan onze economie productiever worden en wat kunnen individuen (beter) doen? Communicatie is het smeermiddel in de weerbare samenleving, maar de communicerende Nederlander heeft het niet makkelijk, blijkt in hoofdstuk 4. Hij gaat het vervelende nieuws meer en meer uit de weg, kan zich niet losrukken van de digitale media en gewoon communiceren vindt hij steeds lastiger. Als je maar gezond bent, is het motto van hoofdstuk 5. We zijn veel gezonder dan honderd jaar geleden, maar we doen er alles aan om dat te verzieken. Terwijl een gezonde bevolking nodig is om de dreigingen te weerstaan. Een van de grote bedreigingen van ons bestaan is de klimaatverandering, maar, zo blijkt in hoofdstuk 6, de Nederlander schiet ervan in een klimaatverlamming. Met het democratisch ethos van de Nederlander zit het gelukkig wel goed, leren we in hoofdstuk 7. We willen geen autocratie, gaan keurig stemmen en staan pal voor de principes van de rechtsstaat. Tenminste, zolang onze doelen ermee bereikt worden en we zelf niet te veel hoeven doen. Misschien staat onze democratische vitaliteit meer onder druk dan we denken, misschien is actiever burgerschap gewenst.

In hoofdstuk 8 maak ik de balans op: hoe weerbaar zijn we nu eigenlijk en hoe is het patroon van systemische genotzucht te doorbreken? Wat moet de overheid doen, het bedrijfsleven, de (intellectuele) elite en de belangrijkste vraag: wat kunnen we zelf doen? Het antwoord ligt bij de gemeenschap, het collectief. Maar er is geen gemeenschap zonder betrokken individuen. Ik geef een aantal concrete voorbeelden waarin individuen en collectieven zich (proberen te) ontworstelen aan de verdrukkende kracht van het systeem en daar iets anders tegenoverstellen.

Ik schreef dit boek grotendeels in de maanden juli, augustus en het eerste deel van september 2025. In het ‘interbellum’ tussen de val van het kabinet-Schoof en de verkiezingscampagne. Wanneer jij dit boek leest weet je wat de uitslag van die verkiezingen is en misschien zelfs al welk kabinet we krijgen. Ik weet dat nu nog niet. Maar dat geeft niet, want het gaat niet over partijpolitiek (al komen er enkele verwijzingen naar politieke partijen en eerdere kabinetten voorbij). Het gaat over ontwikkelingen op langere termijn en patronen die zich sinds de Tweede Wereldoorlog hebben vastgezet in ons land. Het gaat over de veranderde mentaliteit van de Nederlanders en de consequenties daarvan voor onze welvaart, gemeenschapszin en ons humeur. Natuurlijk hoop ik dat het een discussie in gang zet over hoe we deze trends ten goede kunnen keren. In hoofdstuk 8 draag ik een aantal oplossingsrichtingen aan en plaats ik een aantal kanttekeningen om het maatschappelijk debat verder te brengen.

Lang zullen we lekker met elkaar leven.

Peter Kanne
Amsterdam
herfst 2025

De welvarende Nederlander

De meeste Nederlanders hebben het goed

Nederlanders behoren tot de meest welvarende volken ter wereld en ook het welzijn ligt hier op een hoog niveau. We hebben een hoog inkomen per hoofd van de bevolking, weinig diepe armoede, relatief goed onderwijs, toegankelijke zorg en een relatief veilige leefomgeving.

En hoewel we kampioen sparen zijn – gemiddeld had een huishouden in 2024 58.000 euro op het spaarboekje staan –, laten we het geld ook rollen. Nederlanders gaan gemiddeld 2,5 keer per jaar op vakantie, waarvoor ze eens per anderhalf jaar het vliegtuig nemen. We gingen er in 2023 in totaal 38 miljoen keer op uit, 21 miljoen tripjes naar het buitenland, 17 miljoen keer in eigen land. Ter vergelijking: in 1994 ging het om 13,3 miljoen vakanties, meestal in eigen land. En de meeste mensen gingen dertig jaar geleden één keer per jaar.

De 8,4 miljoen Nederlandse huishoudens bezitten samen 9,2 miljoen auto's: 1,1 auto per huishouden. Ruim negen op de tien 16-plussers hebben een smartphone. We kopen 26 kledingstukken per jaar – sokken en ondergoed niet meegerekend – jongeren zelfs 41 stuks. Bij de jaarwisseling van 2024 op 2025 gaven we 118 miljoen euro uit aan vuurwerk: 14 euro per gezin (ter vergelijking: Giro 555 haalde voor de slachtoffers van de aardbevingen

in Turkije en Syrië in 2023 125 miljoen euro op, 15 euro per gezin). De helft van de Nederlanders eet elke dag vlees, gemiddeld ruim honderd gram per dag.

Dit alles neemt toe: van sparen, vliegvakanties, de autoverkoop, het eten van vlees, het afsteken van vuurwerk tot het geven aan goede doelen. Vraag het een immigrant of toerist en hij zal het bevestigen: de Nederlander is rijk.

Toch hoor je over rijkdom en armoede in Nederland tegenstrijdige geluiden. Er zijn mensen die niet of nauwelijks rond kunnen komen. Er zijn werkende armen, mensen met een baan die hun huur bijna niet kunnen betalen of niet met vakantie kunnen. Er wordt nu meer gebruikgemaakt van voedselbanken dan vroeger. Er is relatieve armoede, mobiliteitsarmoede en verzorgingsarmoede.

Zijn we nu rijk of arm? Beide indrukken zijn waar: gemiddeld en in vergelijking met de rest van de wereld zijn we rijk, maar er is ook armoede.

We moeten ons realiseren dat al die aantallen over luxe bestedingen gemiddelden zijn. Een op de vijf Nederlanders gaat niet met vakantie (in 1994 bleven drie op de tien Nederlanders thuis, in 1974 waren dat er nog vier op de tien). Een vijfde heeft minder dan 1000 euro aan spaargeld, ook heeft een op de vijf geen auto.

In 2011 zei premier Mark Rutte nog dat er in Nederland geen echte armoede bestond. 'Ik maak bezwaar tegen de term armoede,' zei hij in de Tweede Kamer, 'omdat dat klinkt alsof we in een situatie zitten waar ontwikkelingshulp nodig is.' Later relativeerde hij dat en hij stelde in zijn laatste kabinet zelfs een minister voor Armoedebeleid aan.

Het gaat natuurlijk samen: in een rijk land zullen er ook altijd armen zijn. De kunst is om dat aantal zo laag mogelijk te houden en niet alleen te kijken naar rijkdom en armoede uitgedrukt in geld, maar ook te kijken naar andere factoren die mensen gelukkig en gezond maken: de brede welvaart, een begrip dat verder gaat dan economische voorspoed en ook maatschappelijke, ecologische en sociale aspecten meeweegt.

Volgens onafhankelijke instituten als het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) leefden in 2023 in Nederland 540.000 mensen onder de armoedegrens: 3,1 procent van de bevolking. Vergeleken met 2018, toen nog 7,1 procent van de bevolking als arm werd beschouwd, zou dat een halvering betekenen. De verbetering van de financiële positie van mensen aan de sociaal-economische onderkant was te danken aan loonstijgingen, coronasteunmaatregelen en energiecompensaties. Toch zeggen ook CBS, SCP en Nibud dat langdurige armoede een probleem is en blijft en dat de ernst van de armoede is toegenomen, vooral onder werkenden.

Desondanks kunnen we niet anders constateren dan dat iemand die nu in Nederland woont het beter heeft dan degenen die vijftig, vijfenzeventig of honderd jaar geleden hier woonden. Frans Timmermans, op dat moment de leider van GroenLinks-PvdA, schreef begin 2025: ‘Mensen merken dat we het in veel opzichten minder goed hebben dan de generaties die voor ons kwamen.’ Maar dat is toch wel een zeer pessimistische kijk. Voorafgaand aan deze zin schreef Timmermans: ‘Op dit moment hebben wantrouwen en pessimisme de overhand.’ Tja, wat wil je als je het zelf zo somber afschildert. Karen van Oudenhoven-van der Zee, directeur van het SCP, een van de belangrijkste adviesorganen voor de regering, doet iets vergelijkbaars als ze schrijft: ‘Het is niet gek dat een meerderheid van de Nederlanders denkt dat hun kinderen en kleinkinderen het slechter gaan krijgen dan zichzelf.’ Ik vind dat wel gek. Het klopt dat veel mensen denken dat de huidige generatie jongeren het minder goed zal hebben dan de vorige, maar daarmee is het nog niet zo. Waarom elkaar aanpraten dat het de verkeerde kant opgaat?

Die jongste generatie gaat het zelf ook geloven. Journalist Jonas Kooyman (1989) bijvoorbeeld schrijft tussen de verhalen over natuurwijnbacchanalen en zuurdesemdecadenties van zijn havermelkelite: ‘Voor mijn generatie, middenklasse twintigers en dertigers, werd voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog de kans op sociale daling reëel. We stonden er slechter voor dan onze ouders op dezelfde leeftijd.’ Het haast fatalistische ‘no

one's mobile anymore' is niet alleen het vertrekpunt van zijn boek, het blijkt ook het leidmotief van het populaire Instagram-account onder dezelfde naam.

Beste Jonas, je bent echt te somber. Je doet jezelf en je generatie tekort. Ik zal zo'n beetje de leeftijd van jouw ouders hebben, op de grens van babyboomers (geboren tussen 1946 en 1964) en generatie X (tussen 1965 en 1980). De generatie X werd ook wel de 'verloren generatie' genoemd of de 'generatie nix', omdat we te maken kregen met dikke economische malaise na de tweede oliecrisis. Er was massale jeugdwerkloosheid in de jaren tachtig. Toen we net waren afgestudeerd, waren er geen banen. We leken veroordeeld tot doemdenken bij de muziek van de Cure, Joy Division en Einstürzende Neubauten, blowend en bierdrinkend. 'Dansen op de vulkaan' en 'Totdat de bom valt'. En kijk ons nu! Nu zijn we de generatie waar jullie met afgunst naar kijken.

Nog maar wat positieve cijfers.

De levensverwachting voor een Nederlandse man (bij de geboorte) was in 2018 80 jaar, voor een Nederlandse vrouw was dat 83 jaar. Vijftig jaar geleden was dit voor mannen nog 71 jaar en voor vrouwen 76 jaar.

De Gini-coëfficiënt geeft de mate van inkomensongelijkheid weer in een getal tussen 0 en 1, waarbij 0 staat voor perfecte gelijkheid en 1 voor extreme ongelijkheid. In 1950 was de Gini-coëfficiënt voor Nederland 0,431, in 2022 was dat 0,285. Een flinke verandering de goede kant op en een relatief lage inkomensongelijkheid in vergelijking met andere Europese landen. Ook in absolute zin gingen we er financieel flink op vooruit. In West-Europa verdiende in 1950 driekwart van de bevolking minder dan 10 dollar per dag, in 2018 gold dat nog voor 3 procent. In Nederland hoefde in 2021 slechts 0,4 procent te leven van 10 dollar per dag of minder (inflatie meebeschouwd), een van de laagste percentages ter wereld.

De diepe armoede van een paar generaties geleden kunnen we ons haast niet meer voorstellen. Toch maakte mijn eigen vader het in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw nog mee. Hij werd bijna honderd jaar geleden, 1 september 1928, geboren

in Valthermond, een Drents dorp vlak bij Emmer-Compascuum. Samen met zijn drie zusters groeide hij op in een arbeidersgezin. In 1997 beschreef hij in een brief hoe dat was.

‘Vanaf mijn zesde levensjaar herinner ik me veel van die levensomstandigheden. Pure armoede. Toen ik 7 jaar was waren wij met vier kinderen. Ik was een klein, schriel kereltje, maar moest als oudste wel voorop. Geen fiets, bal, knikkers of ander speelgoed. Geen snoep of fruit. Alleen met je verjaardag een kledingstuk. Gedurende de maanden juni, juli, augustus, september en gedeeltelijk oktober, mee te aardappelen rooien. Als kind van 6-7 jaar ongeveer 10 uur per dag op je knieën in het zand wroeten. Een vader en moeder die alleen maar werkten om twee keer per jaar de huur te kunnen betalen. Om turf voor de winter te kunnen kopen. Geld sparen om in het voorjaar een big te kunnen kopen. Als die in de herfst groot was werd hij geslacht. Bij hun grootste zorg om in leven te blijven viel er niet veel te lachen.

Alles wat de boerenjeugd wél had, ging aan mijn neus voorbij. Op school hun schampere opmerkingen over die “rotarbeiders”, die alleen kleren droegen van zelfgesponnen wol, zelfgebreid en geveerd, die nooit schoenen droegen, want die hadden we niet. Altijd klompen.

Toen kwam de Tweede Wereldoorlog met al zijn gevaren en beperkingen. Wel kwam er wat meer geld. Maar al snel was er niets meer te koop. Na de oorlog, ik had met veel pijn en moeite de ambachtsschool gehaald, aan het werk. Zwaar werk – lange dagen – weinig loon. Volkomen ontevreden met mijn bestaan ging ik bij mijn werk studeren. De omstandigheden werden toen nog veel zwaarder. Per week 48 uur werken, vaak zwaar werk. Soms ’s morgens en ’s avonds een uur fietsen om op je werk te komen. Per week +/- 25 uur op cursus in Groningen. Overige uren studeren thuis.

Zo heb ik gesappeld van mijn 21ste tot mijn 34ste jaar. Vanuit zo’n verleden kijken mensen uit dat verleden, een

arbeidersverleden, anders tegen geld en goed aan dan de mensen die na de oorlog geboren zijn. Ouders uit die tijd zijn blij, overgelukkig, dat ze kunnen delen van de zelf verworven overvloed met hen die hun lief zijn: hun kinderen.’

Dat hebben ze gedaan. Mijn broers, mijn zus en mij ontbrak het materieel aan niets. We konden opleidingen volgen, een vak leren, ons eigen bestaan opbouwen. Echte armoede heb ik, afgezien misschien van de magere periode tussen m’n 18de en 28ste, nooit gekend. Evenmin als de meesten van mijn generatiegenoten en de jongeren van nu.

Probeer het ook een beetje in perspectief te zien. In 2025 behoort een Nederlandse alleenstaande met een modaal jaarinkomen (bruto 46.500 euro) tot de rijkste 2 procent ter wereld. Een gezin met twee kinderen met een modaal inkomen is altijd nog rijker dan 84 procent van de rest van de wereldbevolking. Het is dus maar naar welke cijfers we kijken en met wie we ons vergelijken om te kunnen bepalen of we arm of rijk zijn. En of het beter of slechter wordt in de tijd.

Maar de ongelijkheid neemt toe

Toch lijkt er in Nederland wel iets te verschuiven, met name voor de jongste generatie. Twintigers en dertigers van nu zijn slechter af dan eerdere generaties, zo constateerde het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) begin 2024. ‘Een forse studieschuld, geen vaste baan en al helemaal geen koopwoning. Het beeld is duidelijk: mensen die geboren zijn in de jaren negentig hebben het economisch niet getroffen.’ Ook hier wordt gewag gemaakt van de paradox dat de economische situatie oppervlakkig gezien best goed is, met een lage werkloosheid in deze leeftijdscategorie en jonge, hoger opgeleide mensen die gemiddeld meer uur per week werken dan twintig jaar geleden. ‘Alleen,’ zegt NIDI-onderzoeker Daniël van Wijk ‘kopen ze daar weinig voor’, bijvoorbeeld omdat het veel lastiger is om aan een eigen woning te komen. In 2003 had nog ruim de